

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Maistrova ulica 10, 1000 Ljubljana

T: 01 369 59 00
F: 01 369 59 01
E: gp.mk@gov.si
www.mk.gov.si

Javna agencija za knjigo RS
Metelkova 2b
1000 Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
NOSILEC JAVNEGA POOBLASTILA
JAVNA AGENCIJA ZA KNJIGO 2
REPUBLIKE SLOVENIJE, LJUBLJANA

Prejeto: 06 -02- 2020	Sig. z.: 001
Številka zadeve: 007-1/2019/2	Pril.: 1
	Vrednost:

Številka: 613-4/2020/5
Datum: 28. januar 2020

Zadeva: Strategija Javne agencije za knjigo RS za obdobje 2020–2024 – mnenje Ministrstva za kulturo

Spoštovani,

v nadaljevanju vam pošiljamo mnenje Ministrstva za kulturo na predlog Strategije Javne agencije za knjigo RS za obdobje 2020–2024.

Splošne ugotovitve

Predlog Strategije Javne agencije za knjigo RS za obdobje 2020–2024 (v nadaljevanju strategija) zasleduje cilje in iz njih izhajajoče ukrepe, ki jih je Javna agencija za knjigo RS (v nadaljevanju javna agencija) v preteklem obdobju delno že začela izvajati, v naslednjem obdobju pa jih želi nadaljevati, okrepiti in dodatno razvijati, vzpostavlja pa tudi nekatere nove cilje in z njimi povezane ukrepe.

Po pregledu predloga ugotavljamo, da so navedeni strateški cilji zagotovo pomembni za okrepitev področja knjige, še posebej, če upoštevamo, da se je to področje v zadnjih desetih letih po obsegu skrčilo skoraj za polovico. Ne glede na to pa je iz predlaganega dokumenta vendarle preskromno razviden prispevek javne agencije k splošnemu razvoju na področju knjige in knjižne verige v obdobju do leta 2024; besedilo sicer vključuje pet izzivov, katerih poimenovanja pa ne asociirajo na razvoj, izboljšanje stanja ipd., temveč prej nasprotno (slabenje namesto npr. izboljšanje, usihanje namesto npr. povečanje ipd.). Predlagamo tudi poenotenje strukture posameznega poglavja oz. izziva. Pri nekaterih je namreč poudarek predvsem na analizi obstoječega stanja, manj pa so v nadaljevanju razvidni ali razdelani ukrepi, ki naj bi prispevali k uresničitvi posameznega strateškega cilja znotraj izziva; spet drugod so ukrepi presplošno določeni ali celo presegajo pristojnosti javne agencije.

Kot je razvidno iz strategije, javna agencija uresničitev postavljenih strateških ciljev v (naj)večji meri vidi predvsem v povečanju proračunskih sredstev oz. realizacijo teh predvsem pogojuje s povečanjem teh sredstev. Zavedamo se, da so dodatna sredstva nujna za razvoj in večjo podporo področju knjige oz. založništvu kot panogi, vendar taka strategija ne more temeljiti samo na predpostavki povečanja sredstev, temveč bi morala vključevati tudi ukrepe, ki bodo izvedljivi oz. uresničljivi tudi v primeru, če (znatnega) povečanja sredstev ne bi bilo. Strategija mora tako v

izhodišču izhajati iz predvidenih načrtovanih sredstev za načrtovano obdobje. Ministrstvo za kulturo se namreč ne more zavezati k višjemu financiranju delovanja javne agencije, saj višina razpoložljivih proračunskih sredstev za naslednja obdobja še ni znana, sta pa že bila sprejeta proračuna Republike Slovenije za leti 2020 in 2021, ki nakazujeta finančne okvire, v katerih naj bi se gibalo financiranje javne agencije v naslednjih dveh letih.

Tu kaže omeniti področje strategije, za katerega bi si želeli, da bi bila javna agencija na njem bolj ambiciozna. Če na eni strani uresničevanje večine ukrepov in doseganje posameznih strateških ciljev javna agencija povezuje s povečanjem finančnih sredstev, bi po drugi strani pričakovali večji razmislek o možnih drugih oblikah financiranja ter pridobivanju dodatnih (nepproračunskih) sredstev, oziroma če javna agencija taka sredstva načrtuje, bi bilo smiselno te v strategiji tudi navesti. Naj spomnimo, da je bil eden od razlogov za njeno ustanovitev prav v možnosti pridobivanja neproračunskih sredstev, eno izmed meril uspešnosti delovanja agencije pa je »pridobivanje novih, neproračunskih sredstev za knjigo, ki jih bo ta lahko usmerjala v podporo razvoju področja«. Tudi v Zakonu o Javni agenciji za knjigo RS je ena izmed nalog skrb za pridobivanje neproračunskih sredstev in drugih virov financiranja za izvajanje strateških usmeritev na področju knjige. V zadnjem obdobju je bila tako npr. javna agencija uspešno vključena v triletni mednarodni projekt Vsaka zgodba šteje, ki ga finančno podpira program Ustvarjalna Evropa, uspešno pa je izvajala tudi operacijo Vključujemo in aktiviramo! Predlagamo torej, da javna agencija v tem delu strategijo dopolni.

Opozorili bi na netočen zapis na 26. strani. Ministrstvo za kulturo javni agenciji ni dalo nobenih navodil glede načina črpanja sredstev s strani njenih pogodbenikov, temveč je javno agencijo pred časom le opozorilo na nezakonito prakso izplačevanja sredstev iz proračuna, medtem ko se je javna agencija sama odločila o načinih izplačevanja sredstev.

Kot smo že omenili zgoraj, je v predlogu strategije navedenih kar nekaj ukrepov, na uresničitev katerih javna agencija ne more odločujoče vplivati, saj niso v njeni pristojnosti, temveč v pristojnosti drugih institucij ali organov. Ob tem se zato postavlja vprašanje o ustreznosti vključevanja tovrstnih ciljev in ukrepov v strategijo, saj njihovo uspešno uresničevanje ni (odločilno) odvisno od javne agencije. To seveda ne pomeni, da se javna agencija ne sme zavezati k aktivnejši vlogi pri spodbujanju pristojnih institucij ali organov k večjemu in učinkovitejšemu ukrepanju na področju knjige, vendar obenem opozarjamo, da je uresničevanje strategije tudi eden od kriterijev pri ocenjevanju uspešnosti dela direktorja javne agencije. Glede na to predlagamo, da javna agencija cilje in ukrepe z vidika svoje pristojnosti in zakonsko zavezujočih nalog ponovno pregleda.

Prav tako bi javna agencija morala popraviti besedilo v Uvodu k strategiji 2020–2024. Zaradi jasnejše slike o financiranju javne agencije od njene ustanovitve do danes bi bilo dobro vsaj omeniti, da skrb javne agencije v prvih letih njenega delovanja ni bila namenjena le področju leposlovja in humanistike, temveč je do leta 2013 izvajala tudi javne razpise na področju sofinanciranja znanstvenih monografij, domačih znanstvenih periodičnih publikacij ter poljudnoznanstvenih periodičnih publikacij ter iz tega naslova od ministrstva, pristojnega za znanost, prejela dodatna sredstva (v višini med 1,6 mio in 1,9 mio EUR).¹ Po prenosu področja znanosti nazaj na ministrstvo, pristojno za znanost, oziroma Javno agencijo za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, so se temu primerno tudi zmanjšala sredstva, ki jih je javna agencija prejela za izvajanje svojih nalog. Morda bi bilo treba tudi omeniti, da je bila javna agencija v obdobju od 2009 do 2011 vključena v projekt Svetovne prestolnice knjige, za katerega so bila prav tako zagotovljena dodatna sredstva, kar je vse vplivalo na višino prejetih sredstev. Glede na to predlagamo, da se poleg besedila ustrezno popravita tudi graf na 27. strani ter tabela na 28. strani.

Področje knjižničarstva

¹ Letna poročila JAK.

Predlagano besedilo strategije ne odseva že večkrat ugotovljenega nujnega povezovanja in sodelovanja med člani knjižne verige. Tako so npr. knjižnice največji zagovorniki in zavezniki na področju knjige, saj so ena od najpomembnejših stičnih točk bralcev s knjigami in avtorji. Navajanje populističnih stališč o »trivialnih« knjižničnih zbirkah v splošnih knjižnicah žal temu ne pritrjuje. Več sinergije bi pričakovali tudi pri izvedbi nekaterih nacionalnih projektov, kot je udeležba na mednarodnem knjižnem sejmu v Frankfurtu. Za to priložnost bi bilo treba za »knjigo« postaviti resnično ambiciozne ukrepe, ki bi pripomogli k novim oblikam posredovanja literature in ki bi se z drugačnim pristopom k zagotavljanju dostopnosti lahko približali tudi skupnosti bralcev, ki jih knjiga še ni dosegla ali pa jih ne doseže več. Ne dvomimo, da je to tudi eden od bistvenih namenom javne agencije, vendar bi si želeli, da bi se to bolj odražalo v strategiji. Besedilo žal tudi ni dovolj razvojno naravnano v smislu prihodnjega razvoja slovenskega e-založništva in produkcije ter dostopnosti zvočnic, saj teh vsebin eksplicitno ne navaja.

V besedilu je tudi kar nekaj terminoloških netočnosti: npr. nabavna politika splošnih knjižnic ne temelji na »odkupu«, temveč na »nakupu« knjižničnega gradiva, saj so knjižnice pri oblikovanju nabavne politike, torej pri izbiri in nabavi knjižničnega gradiva, avtonomne (str. 12 in naprej); »Nacionalni svet za knjižničarstvo« je pravilno Nacionalni svet za knjižnično dejavnost (str. 15); »Pravilnik o nabavi knjižničnih gradiv« (str. 15) pa je neobstoječ dokument. Res je, da je v pripravi novi Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe, v katerem pa ni razvidna smiselna povezava s strategijo javne agencije. Splošne knjižnice se pri oblikovanju nabavne politike knjižničnega gradiva ravnavajo po ugotovljenih splošnih in posebnih potrebah potencialnih uporabnikov na svojem območju ter sledijo Strokovnim priporočilom in standardom za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028 (dostopno tudi na spletu). Iz besedila lahko razberemo še, da si bo v zvezi s knjižnicami javna agencija prizadevala pridobiti kar nekaj »nadzornih funkcij«, npr. glede »kakovosti odkupa« knjig ali v zvezi z imenovanjem predstavnika javne agencije v Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Tu je treba opozoriti, da sestavo sveta določa Zakon o knjižničarstvu. Spremljanje izvajanja knjižnične dejavnosti kot javne službe je sicer določeno z omenjenim zakonom in podzakonski akti. Predlagamo tudi, da se v strategiji namesto besede ravnatelj uporablja zapis vzgojno-izobraževalni zavod, saj je to ustrežnejše.

Spodbujanje razvoja na področju knjige je skladno z namenom ustanovitve naloga javne agencije, vendar pa med naloge v javnem interesu ne sodi samo zagotavljanje pogojev za vrhunsko ustvarjalnost na področju leposlovja in humanistike, temveč sta enako pomembni tudi zagotavljanje pogojev za večjo dostopnost slovenske knjige in zagotavljanje pogojev za dvig zavesti o pomenu knjige in branja za razvoj posameznika in družbe. Pri tem naj bi dostopnost ne bi bila omejena le na dostopnost knjige na policah knjigarn. Samo s tem namreč ne bo mogoče zagotoviti vseh pogojev za dvig zavesti o pomenu knjige in branja za razvoj posameznika in družbe.

K »izzivu 1« za promocijo knjig v javnem interesu dodajamo še en predlog: sistemska ureditev promocije knjig, izdanih s sofinanciranjem javne agencije (za vsak izdan naslov oblikovano besedilo za objavo na npr. spletnih straneh splošnih knjižnic, v različnih glasilih, na portalu Dobreknjige.si ter literarni večeri oziroma predstavitve knjig z avtorjem oziroma založnikom ipd.).

Bralna kultura

V strategiji bi bilo treba bolj poudariti dejavno vlogo javne agencije tako pri pripravi Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti kot tudi pri pripravi ter izvajanju Akcijskega načrta Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti, ki naj bi se začel pripravljati in izvajati že v letu 2020. Menimo, da bo le povezovanje celotne knjižne verige in vseh resorjev lahko pomembno prispevalo k dvigu bralne pismenosti in bralne kulture. Glede na to, da je ena izmed zakonskih nalog javne agencije povezana s skrbjo za razvoj bralne kulture, bi morda kazalo razmisliti o večji zavezanosti izvajalcev, ki jih javna agencija na področju bralne kulture financira (prek javnih razpisov ali kako drugače), k

sodelovanju s knjižnicami, povezovanju z drugimi ustanovami in institucijami ter sodelovanju v nacionalnih akcijah (npr. Nacionalnem mesecu skupnega branja), pa tudi drugih akcijah, vezanih na promocijo bralne kulture.

Predlagamo tudi, da javna agencija razmisli o možnosti, da bi se tudi na področju bralne kulture povezala na mednarodni ravni (kot npr. EURead) ali pa bi k temu spodbudila izvajalce, ki jih sofinancira oziroma z njimi sodeluje.

Z vidika bralne kulture bi bilo smiselno razmisliti tudi o načinih povezovanja z lokalnimi skupnostmi, morda tudi s ponudbo strokovne podpore javne agencije lokalnim skupnostim pri izbiri kakovostne literature v različnih akcijah, ki jih lokalne skupnosti izvajajo z namenom spodbujanja branja. Morda bi lahko tudi javna agencija skupaj z založniki lokalne skupnosti spodbujala k različnim akcijam, povezanim z bralno kulturo, s ciljem, da bi jih čim več izpolnjevalo merila projekta Branju prijazna občina (projekt, ki so ga spodbudile splošne knjižnice).

Predlogi na področju zadev EU

V strategijo bi bilo dobro vključiti EU perspektivo. Na ravni EU nudi program Ustvarjalna Evropa pomembno podporo književnemu prevajanju. Že aktualni program Ustvarjalna Evropa 2014–2020 daje podporo za književno prevajanje in slovenske založbe so izjemno uspešne na razpisih tega programa (npr. Slovenija je bila na zadnjem razpisu za projekte literarnega prevajanja 2019 (EACEA/07/2019) absolutna zmagovalka po številu uspešnih projektov in skupni podpori EU; devet slovenskih prijaviteljev – Miš založba, KUD Sodobnost International, Društvo slovenskih pisateljev, Prešernovo gledališče Kranj, V. B. Z., d. o. o., Založba Pivec, Goga, Beletrina in Mladinska knjiga – je skupaj pridobilo 481.943,37 EUR za prevajanje evropskega leposlovja).

V novem programu Ustvarjalna Evropa 2021–2027, o katerem sicer še potekajo pogajanja z Evropskim parlamentom, bo podpora knjigi predvidoma še okrepljena z novimi ukrepi: predvidena je podpora evropski književnosti po Evropi in širše, tudi v knjižnicah, načrtovani so usposabljanja in izmenjave za avtorje, prevajalce in druge strokovnjake v tem sektorju, čezmejni projekti za sodelovanje, inovacije in razvoj sektorja, ciljni ukrepi podpore prevajanja književnosti ter, če je možno, priredba v dostopne formate za invalide.

Poleg tega trenutno v okviru Odbora za kulturne zadeve usklajujemo mandat za pričetek dela skupine strokovnjakov držav članic EU, ki bo delovala po uveljavljeni metodi odprte koordinacije (OMK) in se bo posvetila večjezičnosti in prevajanju. Ta skupina bo ustanovljena v okviru izvajanja Delovnega načrta za področje kulture 2019–2022. Strokovnjaki bodo izmenjali dobre prakse v zvezi s podporo prevajanju v knjižnem in založniškem sektorju in tudi v drugih kulturnih in ustvarjalnih sektorjih ter priporočili konkretne ukrepe v okviru programa Ustvarjalna Evropa za spodbujanje jezikovne raznolikosti in kroženja del. Gotovo bo tudi javna agencija aktivno sodelovala v tej skupini.

Menimo, da bi bilo smotrno v strategijo vključiti spodbujanje sodelovanja slovenskih akterjev na področju knjige v prihodnjem programu Ustvarjalna Evropa (2021–2027) in aktivno sodelovanje javne agencije v skupini strokovnjakov OMK za večjezičnost in prevajanje, ki se bo vzpostavila z letošnjim letom in zaključila delo v letu 2021.

Izjemnega pomena bo tudi predsedovanje Slovenije Svetu EU v drugi polovici leta 2021, ki bo dobra priložnost za dodatno promocijo slovenske knjižne ustvarjalnosti tako v prestolnici EU Bruslju kot tudi v državah, s katerima Slovenija tvori predsedujoči trio – v Nemčiji in na Portugalskem.

Predlogi splošno ter za države izven območja EU

Večjo pozornost bi bilo treba nakloniti odprtosti vsebin »v svet«, orientiranost na Daljni vzhod in multidisciplinarno promocijo zlasti otroške in mladinske literature ter ilustracije v tem delu sveta. Tako bi bilo dobro npr. zgodbo Slovenije kot častne gostje na frankfurtskem in bolonjskem knjižnem sejmu predpripraviti in nadgraditi z udeležbo tudi na drugih podobnih knjižnih sejmih zlasti na azijskih (Japonska, Republika Koreja), kot sta Pekinški knjižni sejem in sejem otroške literature in ilustracij v Šanghaju (China Shanghai International Children's Book Fair – CCBF). Obeh sejmov se je javna agencija v zadnjih letih že udeležila, vendar bi bilo smiselno razmisliti o možnostih vključitve obeh sejmov v redni program mednarodnega sodelovanja javne agencije. Dejstvo je, da sejem otroške literature in ilustracij v Šanghaju, prvič organiziran 2013, postaja eden pomembnejših dogodkov globalne založniške industrije. Podobno velja za Pekinški sejem. Ob tem ne gre zanemariti mladinskega severnoameriškega, avstralskega, ruskega in brazilskega trga.

Večji poudarek tako pri domači in mednarodni promociji ter približevanju knjige potencialnemu bralcu gre dati predvsem otroški populaciji in pri tem uporabiti multidisciplinaren marketinški pristop, ki gradi na pripadnosti, ugledu, potrošniških vrednotah in/ali svojevrstni odvisnosti uporabnika (kot to npr. delajo Disney in japonske družbe). Zagotovo bi lahko izboljšali prepoznavnost avtorjev ter literature z večjo promocijsko prisotnostjo teh ter literarnih vsebin na internetnih platformah, po katerih posega večina populacije. Na račun izobraževalnega elementa in elitnosti bi bilo verjetno smiselno dodati element zabavnosti (Knjiga je lahko zabavna! Imam se lepo, ko berem knjigo). Opustiti bi bilo treba prepričevanje prepričanih in na primer literarna branja za pet do deset oseb zamenjati s sodobnim multimedialno pripravljenimi dogodki oziroma pristopom (uporaba in podprtost s sodobno tehnologijo). Multimedialno pripravljene vzorčne dogodke bi bilo smiselno ob pomoči diplomatsko-konzularne predstavniške mreže seliti po prednostnih državah.

Investicijsko vzdrževanje in prostori za arhiviranje

Po Zakonu o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti je dolžna javna agencija sama reševati svoje prostorske težave. Ne glede na to se je ministrstvo tudi v preteklosti angažiralo pri iskanju ustreznih rešitev za prostorsko problematiko javne agencije. Glede na navedeno predlagamo spremembo zapisa na 28. strani strategije. Javna agencija je namreč tista, ki mora poiskati ustrežno rešitev, ministrstvo pa se zavezuje, da ji bo pri tem pomagalo.

Glede na navedeno Ministrstvo za kulturo meni, da predložena strategija ni ustrezna.

Lep pozdrav,

mag. Zoran Poznič
minister

Pripravili:

- Direktorat za ustvarjalnost
- Direktorat za kulturno dediščino
- Služba za evropske zadeve in mednarodno sodelovanje
- Služba za investicije in ravnanje s stvarnim premoženjem
- Služba za proračun in finance